

Kroniek van een aangekondigd ontslag

Twee opmerkelijke brieven van Alfons Van de Perre betreffende zijn afscheid als volksvertegenwoordiger in 1919

Een van de meest markante Vlaamsgezinde volksvertegenwoordigers in de overgangperiode, die gemarkeerd wordt door de Eerste Wereldoorlog, is Alfons Van de Perre (1872-1925). Zijn invloed achter de schermen was bijzonder groot. De man was een steun en toeverlaat voor Frans Van Cauwelaert, het boegbeeld van de Vlaamsgezinden in de katholieke partij. Hij zorgde er in 1910 voor dat Van Cauwelaert verkozen raakte en kwam zelf in de Kamer na de verkiezingen van 1912. En toch deed deze scherpzinnige en gedreven politicus openlijk afstand van zijn zetel, meteen na de eerste naoorlogse verkiezingen van 16 november 1919.

In de grondig gedocumenteerde biografie van Theo Luykx wordt dit ontslag uiteraard behandeld.¹ Maar het valt op dat de auteur aangaande deze cruciale episode slechts over weinig bronnen beschikt. Voor de dieperliggende redenen van dit ontslag moet hij te rade gaan bij publieke uitspraken van Frans Van Cauwelaert en Hendrik Borginon. Uitspraken die bovendien pas veel later werden geventileerd, namelijk respectievelijk in *Ons Land* van 3 augustus 1935 en in een toespraak op 17 mei 1966. Voor het overige kan hij enkel terugvallen op de verantwoording die Van de Perre zelf liet verschijnen in zijn spreekbuis, het dagblad *De Standaard* van 22 november 1919. Het is uiteraard twijfelachtig of Van de Perre in deze 'brief' aan de hoofdredacteur het achterste van zijn tong liet zien. Het is al even twijfelachtig of dit ontslag uitsluitend te wijten was aan zijn gezondheidstoestand zoals Van Cauwelaert het in 1935 voorstelde.

Luykx kon gebruikmaken van het archief van Van de Perre dat in het AMVC-Letterenhuis in Antwerpen bewaard wordt. Het klopt dat daarin bijzonder weinig te vinden is aangaande deze toch wel belangrijke beslissing van Van de Perre. Maar aan het ADVN werden nadien nog een aantal dossiers overgedragen die afkomstig zijn uit zijn persoonlijk archief. In een groene omslag met het opschrift "*Dr. Van de Perre en de verkiezingen 16 11 1919*" bevinden zich diverse documenten – nota's, brieven, minuten, persknipsels – die meer licht werpen op zijn afscheid van het parlement.²

1. T. Luykx, *Dr. A. Van de Perre en zijn tijd (1912-1925)*, Antwerpen-Utrecht, 1972, pp. 227-229.

2. ADVN, Archief Alfons Van de Perre, BE ADVN AC557, D972. Tenzij anders vermeld bevinden de hier aangehaalde rapporten, brieven en persknipsels zich in deze omslag.

Daarbij springen twee brieven in het oog, een gericht aan de andere katholieke verkozenen van het arrondissement Antwerpen en een gericht aan Aloïs Van de Vyvere. Een bronnenuitgave is verantwoord, omdat ze de redenen voor het ontslag en de daaraan ten grondslag liggende politieke berekeningen van Van de Perre evoceert.

Om de historische context van deze brieven te begrijpen, moeten we wat verder teruggaan in de tijd. Het is natuurlijk post factum makkelijk voor de historicus om een lijstje te maken met uitspraken die een ontslag lijken aan te kondigen. Toch is er in de politieke carrière van Van de Perre wel degelijk een en ander op te spitten dat aantoonde dat de man persoonlijk de overtuiging huldigde dat het parlementaire werk hem niet echt op het lijf geschreven was.

VOLKSVERTEGENWOORDIGER TEGEN WIL EN DANK

Borginon wees er in zijn door Luykx geciteerde toespraak voor de Vereniging van Vlaamse Academics op 17 mei 1966 al op dat Van de Perre het Belgische parlement niet hoog aansloeg. Dat greep hij inderdaad niet uit de lucht. Maar de man beschouwde zijn Vlaamsgezindheid wel degelijk als een levenswerk. Aangezien in het parlement wetten worden gemaakt en kritiek uitgeoefend op de regering, zou je denken dat een Vlaamsgezinde dit toch wel als essentieel moet zien. Niet dus bij Van de Perre? Hoe valt dit alles met elkaar te rijmen?

Feit is dat al bij de verkiezingen van 1912 Van de Perre bepaald onwillig was om een verkiesbare plaats op de lijst te bezetten. Zijn politieke vrienden moesten krachtadig aandringen opdat hij uit de coulissen van de verzamelplaats van de Vlaamsgezinden, de Nederduitsche Bond, zou treden.³ Dat lukte hen. Maar het is een feit dat de geneesheer met gemengde gevoelens aankeek tegen een parlamentszetel en hij bleef dat doen. Ik geef enkele voorbeelden. Op 27 september 1909 veegde hij Adelfons Henderickx de mantel uit en schreef onder meer over het volksvertegenwoordigerschap: *"Ik heb nooit daarover anders gedacht en gezegd dan dat dit baantje voor karaktermensen weinig of niets kan opbrengen."*⁴ Hoeft het te verbazen dat hij liever anderen naar Brussel liet sturen?

Maar zijn achterban dacht daar anders over en vond dat zijn scherpzinnigheid en tomeloze inzet ook op het parlementaire forum moest worden ingezet. Toen hij in 1912 door de Nederduitsche Bond zelf naar een verkiesbare plaats op de lijst werd gedwongen, leidde dat onvermijdelijk tot enige achterklap. Hij beet zijn medekandidaat en plattelandsvertegenwoordiger baron Robert de Kerckhove d'Exaerde op afgemeten toon toe: *"Moest ik werkelijk een stronkelsteen zijn voor de partij, dat de medekandidaten het mij zeggen, en ik trek mijn kandidatuur in; er is nog*

3. T. Luykx, *Dr. A. Van de Perre [...]*, pp. 64-66.

4. AMVC-Letterenhuis, dossier Alfons Van de Perre, P 345.

niets te laat; ik wil wel strijden voor mijne gedachten maar niet onze partij in de weg lopen."⁵

Nochtans, eenmaal in het parlement ontpopte de man zich tot een actief lid met een veel bredere belangstelling dan de taaleisen. Hij profileerde zich bijvoorbeeld ook op het vlak van de verbetering en uitbreiding van de verkeerswegen naar de Antwerpse haven om zo het achterland te vergroten en daarmee de economie aan te zwengelen. Toch is het inderdaad niet moeilijk om tekenen te ontwaren die erop wijzen dat Van de Perre te ongeduldig en te weinig diplomatisch was om in dit milieu te kunnen aarden. Zeker tijdens de oorlog en de maanden na 11 november 1918, verloor hij zijn vertrouwen in de regering en in de traditionele leidende kringen van het land. Hij had er daarbij helemaal geen moeite mee te erkennen dat Frans Van Cauwelaert als persoonlijkheid heel wat meer geschikt was om een voorhoederol te spelen op het parlementaire front.

Betekende dit dat hij er al vroeg van overtuigd raakte dat hij beter vaarwel zou zeggen aan zijn zetel in Brussel? In notities waarin hij kort na de oorlog, ten tijde van de activistenprocessen, de 'bestuurlijke scheiding' verwerpt, schrijft hij zeer lovend over de door hem erg bewonderde Frans Van Cauwelaert met wie hij hoopte nog menige strijd te voeren. En dan komt het: "*Tenzij de Antwerpse Vlamingen me het genoegen verschaffen den ondankbaren rol van Vlaamse volksvertegenwoordiger aan een meer vertrouwbaren Vlamingen op te dragen.*"⁶ We mogen ervan uitgaan dat Van de Perre na de oorlog inderdaad op zoek was naar een geschikte gelegenheid om zijn parlementaire zetel aan een andere figuur door te geven. Het meest voor de hand liggende moment zou natuurlijk de lijstvorming in de aanloop van de komende verkiezingen zijn.

Het lot besliste er anders over want de aanloop naar de eerste naoorlogse verkiezingen verliep allesbehalve vlekkeloos binnen de katholieke opinie in het arrondissement. Van de Perre werd fel aangevallen door de conservatieve kringen binnen de partij en er werd door hen rechtstreeks aangestuurd op zijn verwijde-

Portretfoto van Alfons Van de Perre
[ADV, VFAY393]

5. AMVC-Letterenhuis, dossier Alfons Van de Perre, P 345: Niet gedateerde brief uit 1912.

6. AMVC-Letterenhuis, dossier Alfons Van de Perre, P 345: Map met handgeschreven nota's betreffende "*bestuurlijke scheiding*", vermoedelijk bedoeld als basis voor een toespraak of artikel. Spijtig genoeg valt dit niet te dateren.

ring van de lijst. Dat was een streep door zijn rekening. In dergelijke omstandigheden kon hij het niet maken om openlijk te abdiceren. Dat zou toegeven zijn aan de franskiljonse vleugel en dus een verraad betekenen ten opzichte van zijn achterban. Die werd overigens door de kritiek behoorlijk opgezweept. Dat zette Van de Perre voor het blok. Hij kon niet anders dan de electorale strijd aangaan. De eerste veldslag moest binnen de partij worden geleverd: zijn naam moest op een met zekerheid verkiesbare plaats komen. Op dat vlak wilde zijn achterban geen duimbreed toegeven.⁷

VAN DE PERRE WORDT GELANCEERD ALS KANDIDAAT

Op 18 oktober riep de Vlaamsche Volksbond – die de Nederduitse Bond enkele maanden eerder was opgevolgd als verzamelplaats voor de katholieke Vlaamsgezinden van het arrondissement – zijn leden samen voor een algemene vergadering. Er hing elektriciteit in de lucht vanwege de felle beschuldigingen in de bij de conservatieve vleugel aanleunende katholieke pers. Toch waagde een lid het om kritiek te leveren op Van de Perre. Nadat de man was uitgejouwd kreeg Van de Perre het woord onder daverende toejuichingen. De arts wist hoe hij een publiek van Vlaamsgezinden moest bespelen. Hij weerlegde de kritiek uit conservatieve hoek punt voor punt. Hij wees op zijn werk voor de regering tijdens de oorlog waaronder zijn propagandareizen naar andere continenten. Spijtig genoeg liep hij malaria op in Zuid-Amerika. Na de oorlog was zijn gezondheid helaas geknakt. En daarna volgde een voor ons belangrijke uitlating: daarom had hij al eerder aan de andere katholieke parlementsleden laten weten zijn volksvertegenwoordigerschap te willen opgeven. Nog geen twee maanden geleden deed hij dat op een bijeenkomst in het gebouw van de 'associatie' of de Katholieke Grondwettelijke Vereeniging zoals de conservatieve vleugel heette. Hij was echter op die beslissing teruggekomen, omdat zijn vrienden hem daartoe hadden overgehaald. Ze wilden hem in de komende strijd niet missen en dus kon hij niet verzaken aan zijn plicht ten aanzien van de Vlaamsgezinden. Tot zover Van de Perre.

Zijn flamingantische achterban wilde inderdaad geen terrein verliezen want dat betekende gezichtsverlies en verzwakking. Een verkiesbare plaats bovenaan de lijst was immers buitengewoon belangrijk in een tijd toen bijna iedereen een kopstempel uitbracht en daarmee de volgorde goedkeurde, die de arrondisse-

7. Theo Luyckx gaat in zijn biografie op pp. 223-229, in op deze verkiezingsstrijd maar hij baseert zich bijna uitsluitend op de berichtgeving in *De Standaard*, de krant waar Van de Perre een heel belangrijke rol speelde in de redactie. Voor de landelijke context van de problemen die de conservatieve vleugels veroorzaakten tijdens de aanloop tot deze verkiezingen, zie E. Gerard, *De katholieke partij in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940)*, Leuven, 1985, pp. 99-115. Een diepgaande analyse van de gebeurtenissen in het arrondissement Antwerpen geeft Lode Wils in L. Wils, *Frans Van Cauwelaert afgewezen door koning Albert I. Een tijdbom onder België*, Antwerpen-Amsterdam, 2003, in het bijzonder pp. 19-45.

mentele partijleiding voorlegde aan de kiezer. Van de Perre wist natuurlijk perfect dat Van Cauwelaert en hij er de voorgaande jaren in waren geslaagd om hun flamingantisme dominant te maken in de arbeidersvleugel en in kringen van de Boerenbond die op het platteland sterk stond. Maar precies daar lag een probleem te sluimeren. Paul Segers, de leider van de conservatieve vleugel en Associatievoorzitter en senator E. De Meester⁸ steunden de vertegenwoordigers van de zogenaamde 'landbouwbelangen' in hun aanspraken op twee verkiesbare plaatsen. Dat moest het hen mogelijk maken de flaminganten op de lijst terug te dringen. Dat wilden ze bereiken door Van de Perre uit te schakelen als een effectieve kandidaat. Belangrijk is dat de flaminganten niets wisten van deze bijeenkomst met de politieke leiders van de zogenaamde 'buitengemeenten', de landelijke kantons van het arrondissement. De mannen van de buitengemeenten vertelden de conservatieven dat Van Cauwelaert en Van de Perre op veel aanhang konden rekenen op het platteland van het arrondissement. Die achterban zou het wegduwen van de flaminganten niet verteren, dat stond vast. Maar met het aannemen van twee plaatsen boven aan de lijst speelden ze de conservatieven natuurlijk wel in de kaart.

Een volgend belangrijk milieu voor de Vlaamse beweging was de wereld van de christelijke vakbonden. Zij hadden naast de Vlaamsche Volksbond een eigen arbeiderspartij opgericht, die binnen het arrondissement in de kartelformule met de andere katholieke kiesverenigingen naar de kiezer zou stappen. De oude, vooroorlogse traditie van de Meetingpartij, die eveneens een conglomeraat was van drukkingsgroepen met elk hun eigen accenten zat er nog diep in. Al was de samenhang nu zelfs nog minder sterk dan in de vooroorlogse jaren, omdat de conservatieve vleugel weigerde in de campagne samen te werken met de christendemocraten waartoe flaminganten, arbeiders en Boerenbonders zich bekenden. Welnu, precies bij de arbeiders rees – midden in de pre-electurale opwarmingsperiode – een probleemsituatie. Zij werden immers bij de lijstvorming naar achteren geduwd en vonden dat hoogst verontrustend. Het liet zich immers aanzien dat de katholieken enkele zetels zouden moeten inleveren en dan konden zij helemaal uit de boot vallen. Voor de oorlog bezette de katholieke opinie acht Kamerzetels. Ze zouden er nu waarschijnlijk vijf halen terwijl de zesde een twijfelachtige strijdplaats was. Precies die plaats werd aan de arbeiders toegewezen en die ervoeren dat als een opoffer.

8. De Meester had in 1912 als kandidaat de duimen moeten leggen voor Van de Perre en was moeten opschuiven naar de strijdplaats. Hij werd op het nippertje verkozen maar het valt te vermoeden dat de man daarom niet positief stond tegenover Van Cauwelaert en Van de Perre. Zie hierover L. Wils, *Frans Van Cauwelaert afgewezen door koning Albert I [...]*, p. 28.

EN DE ARBEIDERS DAN?⁹

Op 28 oktober 1919 stuurde het bestuur van de arbeiderspartij een brief naar 'staatsminister' Paul Segers met een scherp geformuleerde eis.¹⁰

"Ik ben zoo vry Ued. te komen verzoeken my te doen geworden een door Ued. onderteekend proces verbaal der vergadering van volksvertegenwoordigers welke heden, onder uw voorzitterschap heeft plaats gehad.

Immers, myn groep verlangt te bezitten een geschreven bewys der overeenkomst welke op die vergadering werd gesloten en als volgt, meen ik, mag worden samengevat:

"De Heer Marck, kandidaat der Kristenen Arbeidersparty zal zich voor deze kiezing tevreden stellen met de zesde plaats op de lyst der werkeleijke kandidaten. Hij doet zulks echter onder de uitdrukkelyke voorwaarde dat indien hy niet gekozen wordt, een der vyf voor hem staande kandidaten zyn ontslag onmiddelyk na de aanstaande verkiezingen (17 november 1919) zal geven dusdanig dat mr. Marck in alle geval de kristenen arbeiders zonder onderbreking zal vertegenwoordigen in de Kamer.

De aanwezige kandidaten, Heer Segers, de Kerckhove d'Exaerde, Duysters, Van de Perre, Van Cauwelaert, verklaren zich 't akkoord met deze hun voorgestelde oplossing nemen de formeele verbintenis er zich naar te gedragen en indien de Heer Marck niet gekozen wordt, onmiddelyk onder hen te regelen wie hunner zyn ontslag zal geven."

Ik kan niet nalaten Ued. te zeggen, Mynheer de Minister, dat de Kristene Arbeidersparty zeer verbitterd is omdat in dezen belangryken stryd aan haren kandidaat eene zekere plaats geweigerd wordt door de buitenkantons waarvan der Heer Duysters woordvoerder is.

Met de meeste achting."

Van de Perre kende het standpunt van de arbeiderspartij aangezien een doorslag in zijn map terecht kwam. Hij had overigens uitstekende relaties met deze mensen en kon bij hen op waardering en respect rekenen. Dat was hem al meermaals duidelijk gemaakt. Advocaat Hendrik Marck, die door de arbeiders werd vooruit geschoven, was eveneens lid van de Volksbond en stond bekend als een overtuigend flamingant. Hij was bovendien een oorlogsvrijwilliger en zat sinds december 1918 in de Kamer. Wat Van de Perre echter niet wist, was de beslissing van zijn eigen achterban, de Volksbond, die op dezelfde 28 oktober een tekst op papier zette die hem in voorkomend geval verbood ontslag te nemen. Voelde het bestuur de bui hangen? Het heeft er alle schijn van. Het heeft er ook alle schijn van dat de Volksbond tactisch zo wilde manoeuvreren dat het Duysters zou zijn die in het

9. L. Schokkaert, *De Nationale Straat. Geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging in Antwerpen en omstreken 1857-1988*, Antwerpen, Leuven, 1989. Voor deze periode in het bijzonder pp. 164-167.

10. Het is een doorslag die aan Van de Perre werd bezorgd. Daardoor weten we niet wie de brief tekende.

slechte scenario van vijf verkozenen tot ontslag zou gedwongen worden. Dat ook de arbeiders liever de kop van Duysters zagen rollen, hoeft niet betwijfeld te worden aangezien ze hem onomwonden de schuld gaven van hun achterstelling.

Vanaf dan waren er nog bijna drie weken te gaan tot de verkiezingsdatum van 16 november. Pas het tellen van de stemmen zou klaarheid scheppen. Arbeiders en Volksbonders hoopten zowel Marck als Van de Perre naar Brussel te kunnen sturen. Maar die wens hield geen rekening met het feit dat Van de Perre naar een gelegenheid zocht om op een elegante wijze afstand te doen van zijn Kamerzetel. En dit zonder afbreuk te doen aan de kracht van de Vlaamsgezinde vleugel binnen de katholieke partij. Hij besepte daarbij dat de groeiende kracht van de christelijke arbeidersbeweging een belofte voor de toekomst vertegenwoordigde.

De Vlaamsgezinden in de Antwerpse katholieke partij zaten zowel in de Volksbond als bij de landbouwers als bij de arbeidersbeweging. Met andere woorden in drie van de groepen in het katholieke kartel. Bij de van oudsher dominante 'burgers' of 'conservatieven' en de nog zwakke, pas onluikende middenstands-beweging waren ze heel wat zeldzamer. Geen wonder dat de conservatieve vleugel zich bedreigd voelde. Maar ook de arbeidersbeweging voelde zich in de pre-electorale periode van de verkiezingen van 1919 in de hoek gedrongen.

Hun vooroorlogse voorman in het parlement, Adelfons Henderickx, had zich hopeloos gecompromitteerd met het activisme en was politiek uitgeschakeld. Maar dat betekende niet dat zij een parlementair mandaat wilden laten vallen, integendeel. Gelukkig voor hen was Hendrik Marck, een man uit hun kring, in de plaats getreden van de activist. De leidende figuren van de arbeiders wilden overigens ook Van de Perre niet laten vallen. In het eerste nummer van hun blad *De Verlosser. Politiek en Sociaal Weekblad, Orgaan der Vlaamsche Christene Democraten*, op 12 oktober 1919 hadden ze in het programma-artikel op de frontpagina al gezegd: *"Als Vlamingen volgen wij den koenen verdediger onzer rechten, dr. Van de Perre. Al het slijk en den modder hem naar het hoofd geworpen door financiers en bankmannen, 't zij Anversoozen of Brussellesoozen zal hem nog meer in onze achting doen stijgen."* De arts had misschien twintig kapitalistische uitbuiters als vijand maar dat vonden ze niet erg aangezien *"duizenden en duizenden eerlijke en brave werklieden hem huldigen, eren, en in hem hun betrouwen stellen."* Het blad beloofde Van de Perre op "Vlaams" gebied te volgen *"tot het uiterste"*. Wat verder viel te lezen dat de arbeiders liever één Van de Perre hadden dan vijf Segersen en tien Duysters. Een lijst zonder Van de Perre was een onmogelijkheid, zo schreef het blad. Op de laatste bladzijde werden de politieke eisen nog eens uit de doeken gedaan. Vooral dat de advocaat Hendrik Marck – hun voorman – een verkiesbare plaats moest krijgen en dus op een van de eerste vijf gezet.

De leiders van de arbeiders waren dus zeker niet van plan Van de Perre te slachtofferen. Secretaris Fr. Cantrijn van de Kristene Arbeiderspartij van het arron-

dissement Antwerpen stuurde Van de Perre op 26 oktober in naam van het bestuur een briefje om hem te zeggen dat hij altijd op hen en de aangesloten leden een beroep kon doen *“omdat zij in U de verpersoonlijking zien van ware Vlaamse democratie”*. Zij wilden integendeel Edmond Duysters zien ophoepelen. Deze jurist van de Leuvense universiteit en vertegenwoordiger van het kanton Kontich, was sinds 1913 Kamerlid. Hij stemde op Vlaams terrein zelfs mee met Van Cauwelaert en Van de Perre. Maar hij was op sociaal vlak niet echt vooruitstrevend te noemen want hij verdedigde op een bepaald ogenblik zelfs kinderarbeid vanaf 12 jaar in plaats van een beter technisch- en beroepsonderwijs tot de leeftijd van 14 jaar. De man was immers voorzitter van de raad van beheer van een glasfabriek en ging er prat op dat hij in de Kamer woordvoerder was van de glasnijverheid. De man stond dus vrij ver van de opvattingen van de arbeidersvleugel.¹¹

Vandaar dat het bestuur van de Arbeiderspartij er geen graten in zag om op 28 oktober, in samenwerking met de Volksbond, alle zetelende parlementsleden aan te schrijven met de duidelijke boodschap dat Duysters er zich toe zou verbinden af te treden ten voordele van Marck. Dat ging dus heel wat verder dan de semi-officiële overeenkomst die de partijtop had gesloten en die niemand persoonlijk als slachtoffer had aangeduid. Beide groepen vonden dat de landbouwbelangen te zwaar wogen op de kop van de lijst. Het feit dat het platteland twee kandidaten – De Kerkchove d’Exaerde en Duysters – kon plaatsen boven een vertegenwoordiger van de arbeiders zat hen duidelijk heel erg dwars.¹²

Het valt te vermoeden dat op dezelfde dag ook het bestuur van de Associatie bijeenkwam. Paul Segers stuurde aan zijn *“Achtbare collega”* Van de Perre op 30 oktober 1919 een heel kort briefje met de simpele maar voor ons erg cryptische mededeling: *“Volgens uw verlangen, heb ik het genoeg en by deze te bevestigen dat de overeenkomst tussschen Collegas op de vergadering van 28 October gesloten ten volle overeenkomt met uwen brief van 28 dezer.”* Dit laat vermoeden dat van de Perre zijn misprijzen voor Segers onder de mat had geveegd en per brief een zeker voorstel had gedaan, hetgeen bij Segers op instemming kon rekenen. Maar wat spraken zij af?

In ieder geval was 28 oktober een dag waarop er achter de schermen heel wat bewoog. Maar wat echt telde, was natuurlijk de dag van de verkiezingen. Wat zou de stembusslag opleveren?

11. Over Duysters' activiteiten in het vooroorlogse parlement, zie R. De Schryver, *Frans Van Cauwelaert, Gedenkschriften 1895/1918*, Antwerpen, 1971, pp. 181-182.

12. Traditioneel hadden de conservatieve katholieken tamelijk veel invloed op het platteland, meer dan op de arbeiders in verstedelijkte gemeenten, die aan hun ontvoogdingsproces bezig waren. Bovendien had de bezetting de tegenstelling tussen de hongerlijdende stedelingen en de zich verrijkende boerenstand drastisch verscherpt en dat speelde mee in de achterdocht ten aanzien van de vertegenwoordigers van de 'landbouwbelangen' zoals dat heette.

NA HET TELLEN VAN DE STEMMEN

Tijdens de verdere verkiezingsstrijd was de samenwerking tussen conservatieven en christendemocraten ver te zoeken. Toch werden de pijlen als vanouds vooral gericht op de concurrerende partijen. Op 16 november was het zover. Nadat de stemmen geteld waren, bleek de grote vrees van de arbeidersvleugel uit te komen. De katholieke partij had maar vijf volksvertegenwoordigers meer in plaats van de vooroorlogse acht. Het viel te verwachten dat Hendrik Marck zou eisen dat de eerder gesloten overeenkomst zou worden uitgevoerd.

In het groene mapje van Van de Perre is de hierna volgende tekst te vinden als doorslag van een brief, helaas zonder datum. Het laat zich aanzien dat deze tekst niet werd verstuurd want Van de Perre schrijft alsof hij op de dag zelf de pen ter hand nam. Hij werd in ieder geval klaargemaakt om voor te lezen op de besloten vergadering van diezelfde dag waarop de vijf verkozenen het probleem-Marck moesten uitklaren. Het is duidelijk dat Van de Perre met die zet iedereen wilde voor zijn. Hij was van plan weg te blijven van de vergadering en door het aanbieden van zijn ontslag het conflict te bezweren en de partij te dwingen tot een pacificatie.

"HØooggeachte Heeren volksvertegenwoordigers,

't Spyt me dat ik de vergadering van heden namiddag niet kØkan bywonen, en wel om deze gegronde reden, dat de bespreking van den toestand gesproken uit het voorstel van den heer Marck alleen tot moeilykheden in de party aanleiding kan geven. Er zyn er reeds maar al te veel.

Het voorstel Marck bepaalde dat de heer Marck slechts de zesde kandidatuur aanvaardde op voorwaarde dat de ander kandidaten zich solidair verbonden dat een hunner zou ontslag nemen indien de<-v> de heer Marck niet gekozen was. Dit voorstel is in stryd met elke gezonde politiek en met elke (gezonde) opvatting der democratie. Niet de kandidaten hebben de plaatsen uit te deelen wel het kiezerskorp. Noch minder is het aan te nemen dat een kandidaat zich aansteld als de kandidaat, die boven het kiezerskorps staat wat door het voorstel Marckverwezenlykt is geworden.

Nochtans heb ik my by het voorstel Marck aangesloten omdat ik nog minder kon ingaan op het voorstel van den heer Van Cauwelaert die, in tegenstelling met mynheer Marck de zesde plaats onvoorwaardelyk opeischte. Ik kon er niet in toestemmen dat Mynheer Van Cauwelaert uit de kamer zou verdwynen ter

wille van Mynheer Marck. Geen oogenblik zou ik aarzelen om ten voordeele van Mynheer Van Cauwelaert, den vaandeldrager onzer Katholieke Vlaamsche BØeweging ontslag te nemen.

Een feit is het dat we verantwoordelyk voor de verbintenis tegenover mynheer Marck. Mynheer Marck eischt de uitvoering dezer verbintenis.

Eerlykheids halve moeten we deze uitvoeren.

Die uitvoering kan tot oneindige twisten aanleiding geven. WelØnu zy moeten kost wat kost vermeden worden. Alle persoonlyke kwesties terzylatend, kunnen naar myn meening slechts twee personen ontslag nemen; Ik en mynheer Duysters.

Welnu tusschen beiden heeft het kiezerskorps uitspraak gedaan. De Heer Duysters heeft 2520 voorkeurstemmen; ik heb er slechts 644.

Terwyl ik schryf legt myn sekretaris my een stuk voor van 28 oktober 1919, een schryven dat my tot heden onbekend was gebleven, en waarin de Volksbond verklaart dat "hy my het recht ontkent om myn plaats gebeurlyk af te staØ

Ik sta dus tegenover twee beslissingen, die van het kiezerskorps en die van het bestuur van den Volksbond. TussØchen beide aarzel ik niet; ik geef gehoor aan de stem van het kiezerskorps en neem ontslag als volksvertegenwoordiger.

Aanvaardt, Waarde Heeren Volksvertegenwoordigers, de verzekering myner oprechte hoogachting.

Dr. A. Van de Perre."

Daarmee weten we dat hij het verbod van de Volksbond om ontslag te nemen, dat dateerde van 28 oktober, pas na de verkiezingen ontving. Het deed hem echter niet van gedachten veranderen. Van de Perre had bij de verkiezingen van 1912, slechts 202 voorkeurstemmen behaald tegenover 1907 voor Van Cauwelaert.¹³ De arts-politicus besefte dus terdege dat hij geen stemmentrekker was – zelfs niet voor de flaminganten – en hij zag dat ook zo in 1919. Tegenover Duysters was het verschil inderdaad opmerkelijk groot. Dat heeft hem zonder twijfel gestimuleerd om het verbod van zijn achterban naast zich neer te leggen. We mogen aannemen dat zijn persoonlijke zet door de andere verkozenen met opluchting werd onthaald want dit haalde de lont uit het kruitvat. Bovendien wist Van de Perre maar al te goed dat Hendrik Marck zijn flamingantisme deelde en hij wist ook hoe hartstochtelyk de

13. T. Luykx, *Dr. A. Van de Perre [...]*, p. 66, voetnoot 9.

H-ooggeachte Heeren Volksvertegenwoordigers,

het het
't Spyt me dat ik de vergadering van heden namiddag niet x kan bywonen, en wel om deze gegronde reden, dat de bespreking van den toestand, gesproken uit het voorstel van den heer Marck, alleen tot moeilijkheden in de party aanleiding kan geven. Er zyn er reeds maar al te veel. Het voorstel Marck bepaalde dat de heer Marck slechts de zesde kandidatuur aanvaardde op voorwaarde dat de andere kandidaten zich solidair verbonden (dat een hunner zou) ontslag nemen indien ~~de~~ de heer Marck niet gekozen was. Dit voorstel is in stryd met elke gezonde politiek en met elke (gezonde) opvatting der democratie. Niet de kandidaten hebben de plaatsen uit de deelen wel het kiezerskorps. Nog minder is het aan te nemen dat een kandidaat zich aanstelt als de kandidaat, die boven het kiezerskorps staat wat door het voorstel Marck verwezentlykt is geworden. Hochtans heb ik my by het voorstel Marck aangesloten, omdat ik nog minder kon ingaan op het voorstel van den heer Van Cauwelaert die, in tegenstelling met myn heer Marck de zesde plaats onvoorwaardelyk opeischte. Ik kon er niet in toestemmen dat Mynheer Van Cauwelaert uit de Kamer zou verdwynen ter wille van Mynheer Marck. Geen oogenblik zou ik aarzelen om ten voordeele van Mynheer Van Cauwelaert, den vaandeldrager onzer Katholieke Vlaamsche Beweging ontslag te nemen. Een feit is het dat we verantwoordelyk voor de verbintenis tegenover Mynheer Marck. Mynheer Marck eischt de uitvoering dezer verbintenis. Kerlykheids-halve moeten we deze uitvoeren. Die uitvoering kan tot oneindige twisten aanleiding geven. Wel nu zy moeten kost wat kost vermeden worden. Alle persoonlyke kwesties terzylatend, kunnen naar myn meening slechts twee personen ontslag nemen; ik en Mynheer Duysters. Welnu tusschen beiden heeft het kiezerskorps uitspraak gedaan. De Heer Duysters heeft 2520 voorkeurstemmen; ik heb er slechts 644. Terwyl ik schryf legt myn sekretaris my een stuk voor van 28 Oktober 1919, een schryven dat my tot heden onbekend was gebleven, en waarin de Volksbond verklaart dat "hy my het recht ontkent om myn plaats gebeurlyk af te staan, ik sta dus tegenover twee beslissingen; die van het kiezerskorps en die van het bestuur van den Volksbond. Tusschen beide aarzel ik niet; ik geef gehoor aan de stem van het kiezerskorps en neem ontslag als volksvertegenwoordiger. Aanvaardt, waarde Heeren Volksvertegenwoordigers, de verzekering myner oprechte hoogachting,

Dr. A. Van de Perre.

arbeiders een eigen kamerlid naar Brussel wilden sturen.¹⁴ Voor de strekking-Van Cauwelaert in de Kamer betekende de keuze van Marck geen verlies en dat was natuurlijk in zijn berekeningen essentieel.

Nu bleef hem nog de taak over om het grote publiek in te lichten. Van de Perre lanceerde zijn ontslagbrief in het zondagsnummer van *De Standaard* op 22 november 1919. In deze brief maakte hij ook de regeling betreffende Marck bekend. Deze tekst wordt door Luykx uitvoerig geciteerd. Daar staat natuurlijk alleen in wat Van de Perre op dat ogenblik aan de openbaarheid kwijt wilde. Nadien volgden – zoals te voorzien – sarcastische commentaren in de vijandige pers; lovende commentaren in de bevriende pers.

Er zitten ook twee kladversies van deze brief in de groene map. Ze vertellen deels een ander verhaal en leggen enkele andere, belangwekkende klemtonen. In de eerste valt hij de katholieke partij aan omdat ze niet meer zo antimilitaristisch was als vroeger, gelet op de agressieve houding die bij de conservatieven merkbaar was ten aanzien van Nederland. Hij beschreef dit in volgende termen: *“Thans komt ze voor als heeft ze het Pruisisch militarisme ingezogen.”* In de nadagen van de Eerste Wereldoorlog was dat bepaald een zware beschuldiging en ze geeft aan hoe teleurgesteld hij aankeek tegen de conservatieven rond Paul Segers. De tweede reden was dat de conservatieve vleugel veel minder dan vroeger bereid was om de Vlaamse eisen te helpen verwezenlijken. Dat zou er onder meer toe leiden dat de druk op de officieren in het leger om Nederlands te gebruiken – een stokpaardje van Van de Perre – te weinig krachtig zou zijn. Deze ontwerpen lijken al geschreven te zijn voor de verkiezingsdag zelf. In de in het dagblad verschenen versie was echter helemaal geen sprake meer van het in de rangen der partij opgedoken militarisme en van de conservatieven. Van de Perre had een en ander weer ingeslikt, maar dat hij zich niet meer thuis voelde in zijn partij is duidelijk. De man was behoorlijk verbitterd.

14. In ieder geval polste hij een van de leiders van de arbeiders om zijn zienswijze. Vermoedelijk deed hij dat meteen na de verkiezingen. Maar de man – wiens naam helaas onleesbaar is – antwoordde Van de Perre pas op 22 november en zijn brief had daardoor dus geen invloed meer op Van de Perres beslissing. Zijn correspondent beschrijft op nuchtere wijze de zienswijze van zijn bestuur. Marck zijn houding werd onomwonden goedgekeurd. De arbeiders wilden absoluut in het parlement vertegenwoordigd zijn. Nu was het zo dat de conservatieven en de landbouwbelangen elk mochten rekenen op twee kamerleden omdat ze de verkiesbare plaatsen bezetten, hetgeen hij *“een onredelijke opslorping”* noemde. Er heerste nu een *“ontevredene en onrustige gemoedsstemming mijner vrienden”*. Die situatie kon leiden tot de ondergang van hun arbeiderspartij. Een gekozen was essentieel om dat te voorkomen. Anders zouden ze al te zwak staan in de strijd tegen socialisten en conservatieven. De man drukte Van de Perre overigens op het hart dat zij bleven rekenen op zijn steun in *“onze toekomstige strijd die Vlaams en volks zal zijn”*.

Het zal de arts daarom zeker deugd gedaan hebben dat nogal wat van zijn collega's in het parlement hem de dagen daarna persoonlijk lieten blijken dat ze hem zeer waardeerden. De West-Vlaamse politicus Henri Baels schreef hem op 24 november hoezeer hij het ontslag betreurde: *“Ik gevoel dat onze Vlaamse groep ten minste een arm kwijt is. Hoe Marck dit niet begrijpt en zo'n overeenkomst wil zien uitvoeren is niet uit te leggen.”* Al vond hij *“deze opoffering”* van Van de Perre tegelijkertijd ook wel een kranig besluit. Brieven met een dergelijke inhoud zijn er nog meer; van politici zowel als van gewone partijmilitanten. Onder de steunbetuigingen is er eentje van Franz Delbeke-Lessire, helaas zonder datum. De man wees erop dat nu het gevaar dreigde dat *“honderdtallen onder ons de bekoring voelen opkomen ons bij de frontpartij aan te sluiten”*. Dat brengt ons bij een berekening die zeker heeft meegespeeld in de maanden voor de verkiezingen. Het wegdrijven van Vlaamsgezinden naar de frontpartij moest zoveel mogelijk voorkomen worden. We mogen veronderstellen dat dit argument zwaar heeft meegespeeld om niet toe te geven aan de druk van de conservatieve opinie binnen de partij. Tot op de dag van de verkiezingen moesten de radicale flaminganten het gevoel hebben dat hun stem het meest nodig was op de lijst waar Van de Perre op prijkte. Het spreekt vanzelf dat dit argument verviel na de verkiezingen. Het lijkt er sterk op dat Van de Perre zich daarom na de verkiezingsdag bevrijd voelde van zijn engagement ten aanzien van zijn politieke geestesgenoten en Van Cauwelaert in het bijzonder. Het had overigens de frontpartij niet belet om toch een verkozene te halen in het arrondissement Antwerpen.

DE POLITIEKE VISIE ALS GRONDSLAG VAN HET ONTSLAG

Belangrijker nog was zijn brief aan Aloïs Van de Vyvere omdat hij daarin zijn politieke visie op de werking van de partij uit de doeken doet. Van de Vyvere had hem fors gesteund tijdens het conflict met de patriottische critici. Dat had de Volksbond geholpen om aan de druk te weerstaan en Van de Perre te handhaven. Van de Vyvere schreef hem op 27 november 1919: *“Niemand beklagt meer dan ik de onverwachte beslissing die gij genomen hebt, van uit het parlement te treden.”* Hij beschouwde dit als een verlies, zowel voor de katholieke partij als voor de Vlaamse zaak en sprak de hoop uit dat het niet lang zou duren vooraleer Van de Perre weer in het halfroond zou verschijnen. In ieder geval wilde hij graag de vriendschapsbanden onderhouden.

Het antwoord van Van de Perre aan Van de Vyvere dateert van 29 november 1919 en is eveneens revelerend voor zijn politieke visie die aan het ontslag ten grondslag ligt.

"29-11-19.

Waarde Minister en Vriend,

Uw brief is me een veropenbaring in menig opzicht.

Allereerst kon myn beslissing u niet zoo onverwacht voorkomen vermits u wel, meen ik, de eenige persoon waart met wien ik over myn ontslag sp<+r>ak. Herinner u onze wandeling voor dat u de kerk van Ste.G.¹⁵ binnengingt, over enkele weken. Nooit trouwens heb ik genoeg gehad in het parlementair leven; ik ben naar 't parlement gegaan zonder er iets voor te voelen.

Nog minder kan ik met u instemmen wanneer u zegt dat myn heengaan een verlies is voor de kath.prt'y. aan deze vleiende beoordeling had ik me allermint verwacht. Ware ik ervan overtuigd geweest ik ware niet heengegaan want dan ware myn heengaan een desertie

Ik geloof niet dat mijn aftreden een verlies is voor de Vl. zaak. Ik zie in mijn arr. den toestand zoo in dat indien er geen ernstige overwinning behaald wordt ten gunste der Vlamingen, voor aanstaande verkiezingen de kath. party de zware verantwoordelijkheid zal hebben.

Welnu ik geloof niet dat de huidige zittyd degelijke hervorømingen zal brengen. bygevolg ware in aanstaande verkiezingen myn invloed gebroken. Nu ik geen vertegenwoordiger meer ben kan ik met meer gezag optreden. Indien onze kath. Vertegenwoordigers deden wat ze konden. En dat zal ik door de Standaard-zaak op te richten – althans ik zal er me zelven voor geven – tot een groote financiëele kracht.¹⁶ 't Spreekt van zelf dat myne beslissing geen invloed kan hebben op onze persoonlijkke betrekkingen. Ik ben en blyf u dankbaar voor den persoonlijkken steun die u me hebt verleend tegen de castelein-kliek, gesteund door den heer pastoor Bernaerts¹⁷ en hoop wel dat verdere betrekkingen/zullen ten goed komen aan het ideaal dat we beiden op zyn beste dienen willen. Ik ben zelfs overtuigd dat u later zult inzien dat de houding die ik aannam de eenige mogelyke was. Wellicht heb ik binnen kort de gelegenheid u verder te/spreken. Komt gy nog ooit in Antwerpen wees dan zoo goed van myn huis gebruik te maken alsof het uw thuis ware.

Met besten groet,

Dr. A. Van de Perre."

15. De kathedraal van Sint-Michiel en Sint-Goedele in Brussel.

16. Het lag in de bedoeling om niet alleen een krant uit te geven met de naam *De Standaard* maar ook een drukkerij, boekhandel en uitgeverij.

17. Van de Perre verwijst hier naar de kring rond het katholieke, Franstalige dagblad *La Métropole* met als leidersfiguur Edgar Casteleyn, voorzitter van de Antwerpse Kamer van Koophandel. Hij leidde de agitatie tegen Van de Perres kandidatuur binnen de conservatieve kringen van het arrondissement. "*Pastoor Bernaerts*" is ons voorlopig onbekend maar deze figuur mag niet verward worden met Van de Perres geestesgenoot priester Jan Bernaerts. Van de Vyvere had als lid van een verzoeningscommissie, die aangeduid werd door de nationale partijleiding om de interne problemen in het arrondissement Antwerpen uit de wereld te helpen, Van de Perre helpen beschermen voor de aanvallen vanuit conservatieve hoek.

Waarde Minister en Vriend,

Uw brief is me een veropenbaring in menig opzigt.

Allereerst kon myn beslissing u niet zoo onverwacht voorkomen vermits u wel, meen ik, de eenige persoon waart met wien ik over myn ontslag spak. Herinner u onze wandeling voor dat u de kerk van Ste-G. binnengingt, over enkele weken. Nooit trouwens heb ik gencezen gehad in het parlementair leven; ik ben naar 't parlement gegaan zonder er iets voor te veelen.

Nog minder kan ik met u instemmen wanneer u zegt dat myn heengaan een verlies is voor de kath. party. Aan deze vleisende beoordeeling had ik me allerminst verwacht. Ware ik daarvan overtuigd geweest ik ware niet heengegaan want dan ware myn heengaan een desertie.

Ik geloof niet dat myn aftreden een verlies is voor de Vl. zaak. Ik zie in myn arr. den toestand zoo in dat indien er geen ernstige overwinning behaald wordt ten gunste der Vlaamingen, voor aanstaande verkiezing de kath. party de zware verantwoordelykheid zal hebben.

Welnu ik geloof niet dat de huidige zittyd degelyke hervormingen zal brengen. Hygevolg ware in aanstaande verkiezing myn invloed gebroken. Nu ik geen vertegenwoordiger meer ben kan ik met meer gezag optreden, indien onze kath. vertegenwoordigers deden wat ze konden. En dat zal ik door de Standaard-zaak op te richten-althans ik zal er me zelve voor geven- tot een groote financiële kraacht 't spreekt van zelf dat myne beslissing geen invloed kan hebben op onze persoonlyke betrekkingen. Ik ben en blyf u dankbaar voor den persoonlyken steun die u me hebt verleent tegen de Castelein-kliek, gesteund door den heer pastoor Bernaerts en hoop wel dat verdere betrekkingen zullen ten goede komen aan het ideaal dat we beiden op zyn beste dienen willen. Ik ben zelfs overtuigd dat u later zult inzien dat de houding die ik aannam de eenige mogelyke was. Wellicht heb ik binnen kort de gelegenheid u verder te spreken. Komt gy ooit in Antwerpen wees dan zoo goed van myn huis gebruik te maken alsof het uw thuis ware.

Met besten groot,

D r. A. Van de Perre.

Daarmee is het duidelijk geworden dat Van de Perre niet meer geloofde in zijn onmiddellijk nut voor de partij, toch niet in zijn functie als parlementslid. Hij had zelfs een bepaald pessimistische visie op de kracht en de mogelijkheden van de flamingantische tendens. Hij zag meer heil voor zichzelf in een rol als opinievormer en criticus met *De Standaard* als voornaamste instrument. Dat was overigens niet het enige terrein waar hij zich wilde inzetten?

In zijn open brief, gericht aan de hoofdredacteur van *De Standaard*, had hij het onder meer over het feit dat hij ook eerlijk wilde zijn tegenover de Antwerpse Volksbond die hem bij brief van 28 oktober het recht ontzegde om zijn zetel gebeurlijk af te staan. Hij was daartegen ongehoorzaam geweest maar *“die tekortkoming aan de tucht”* was gemotiveerd door *“hoogere beweegredenen”* en dat mochten ze hem dus niet kwalijk nemen. *“De toekomst zal aantonen dat ik in 't belang onzer Vlaamse zaak goed handelde. Buiten de Kamer zal ik trouwens een ruimer en vrijer arbeidsveld vinden.”* Om te weten wat hij daarmee precies bedoelde, moeten we een wat oudere, uitvoerige tekst ter hand nemen waar hij – gelet op het aantal schrappingen en toevoegingen – behoorlijk hard op gezwraagd heeft. Niet alles daarin is relevant in het kader van deze bronnenuitgave, maar de kernpunten zijn dat wel. Ze geven ons bovendien meer zicht op Van de Perres politieke berekeningen.

DE ARGUMENTATIE TEN AANZIEN VAN DE VOLKSBOND

Dit ontwerp van brief was gericht aan de voorzitter van de Volksbond, Hector Lebon. De tekst was niet op een, twee, drie klaar en hij werd meermaals duchtig onder handen genomen. Tijdens de verbeteringen veranderde de auteur het woordje *“gij”* systematisch in *“zij”*, omdat hij wel degelijk heel het bestuur wilde aanspreken. Dit ontwerp dateren is moeilijk, maar het moet in een vroeg stadium zijn geweest, op een moment waarop zijn kandidatuur nog niet officieel door de Volksbond was voorgedragen. Maar het zat er wel aan te komen en de beslissing zou vallen op een nakende vergadering. Van de Perre was niet van plan op die vergadering aanwezig te zijn. In plaats daarvan moest Lebon zijn argumentatie uit de doeken doen waarom hij die kandidaatstelling wilde weigeren. Daarom precies zette hij deze tekst op papier.

Van de Perre beweerde dat hij daarvoor persoonlijke redenen had waarover hij echter niet wilde uitweiden.¹⁸ Veel belangrijker was echter zijn visie op de rol die hij nog binnen de Vlaamse beweging wilde vervullen. Er lag daar voor hem een arbeidsveld waar veel te oogsten was maar dat zich buiten de politiek moest afspelen. Hij sprak de vrees uit dat dit terrein grotendeels braak zou blijven als hij opnieuw volksvertegenwoordiger werd. Waarover ging het precies? Van de Perre zette volgende opsomming op het papier:

18. Dit zou kunnen verwijzen naar zijn zwakker geworden gezondheid.

"a) Ik ben voorzitter van den Oud-Hoogstudentenbond¹⁹ waar ik thans reeds weinig, veel te weinig kan verrichten uit oorzaak dat ik overlast ben met bezigheden. Zal die Bond er nog niet meer onder lijden indien ik volksvertegenwoordiger wordt?

b) Ik ben voorzitter van den wetenschappelijken kring van den kring der Vlaamsche geneesheeren.²⁰

c) Ik ben de stichter en het hoofd van den opstelraad van ons Geneeskundig Tijdschrift dat zooveel goeds sticht op Vlaamsch gebied, tusschen de geneesheeren. Wat zal ervan geworden zoo ik niet meer in den opstelraad ben?

d) Voor eenige dagen is men voor de derde maal komen aandringen om voorzitter de worden van den franschen wetenschappelijken geneeskundigen kring, uit de stad. De Vlaamsche geneesheeren hebben daar na veel strijd bekomen dat daar ook in het Vlaamsch mag gesproken worden, wat tot hiertoe nog zelden gebeurt. Welnu indien ik het voorzitterschap kan aannemen, dan ben ik overtuigd dat wij daar veel voor onze zaak konden verrichten. Die maatschappij is krachtig door den staat, de provincie en de gemeente ondersteund.

e) Ik sta voor den opstel van "Ons Volk".²¹ Is het wenschelijk dat ik daarvan afzie?

f) Ik ben voorzitter van de Vereeniging voor "Natuur en Stedenschoon". Ik vrees dat deze machtige²² maatschappij voor een groot deel zal Fransch worden, wanneer ik er niet meer ben."

Van de Perre vreesde dus dat het volksvertegenwoordigerschap zijn invloed in feite zou doen verminderen. Daarom bleef hij liever onafhankelijk en dit zou zijn daadkracht in het middenveld en zelfs op politiek vlak versterken. Hij had een heel eigen visie op zijn rol: *"Mijn eenig doel in de politiek is altijd geweest deze te beheerseren. Voor eenige jaren dacht ik dat het mogelijk zou worden een Vlaamsche partij te stichten. Die illusie heb ik laten varen. De eenige te volgen weg was dus, de partij²³*

19. Deze kringen van flamingantische, gewezen studenten werden door Van Cauwelaert in de vooroorlogse jaren ingezet om de katholieke partij overal in Vlaanderen zoveel mogelijk in handen te nemen en de oude, minder Vlaamsvoelende garde te verdringen. Van de Perre beseftte dat deze strategie ook na 1918 nog nodig was om hun machtsbasis in de partij uit te breiden.

20. In de jaren net voor de Duitse inval was er een opmerkelijk vlotte vernederlandsing doorgevoerd in de verenigingen van de artsen. De inzet van artsen in het activisme dreigde echter de balans weer in de andere richting te doen doorslaan. De activisten werden immers uit deze kringen gezet en dat verzwakte het Nederlands weer. Van de Perre wilde door zijn aanwezigheidspolitiek de vernederlandsing van deze voor de Vlaamse beweging uiterst belangrijke beroepsgroep redden en verder doorzetten.

21. Bedoeld is het geïllustreerde weekblad *Ons Volk Ontwaakt* dat verscheen sinds 1911 en dat destijds bedoeld was als voorbereiding op *De Standaard*.

22. Dit woord onderstreepte hij driemaal om aan te geven hoe belangrijk hij deze vereniging wel achtte. Jozef Muls was eveneens een steunpilaar van de 'Vlaamse' aanwezigheid in dit op en top burgerlijke gezelschap met een groeiende invloed op het beleid.

23. Bedoeld is de katholieke partij.

te bemeesteren. Welnu naar mijn oordeel zijn wij te Antwerpen ver gevorderd wanneer er nu nog een derde onzer mannen in de kamers komt. Het hangt nu maar van hen af dat zij zich doen gelden. Ik beschouwde mijne taak op politiek gebied als ten einde en had nog één verlangen en dat was mij uit de politiek terug te trekken om mij op het gebied der Vlaamsche Beweging te kunnen bewegen en ook wel iets rustiger te leven." Hij vond echt dat hij op het politieke voorplan al voldoende had gedaan en wilde dat parlementaire werk met graagte aan iemand anders overlaten.

Van de Perre hoopte dat het bestuur hem in zijn redenering zou volgen. We weten ondertussen dat dit nadien door de omstandigheden een volstrekt onhaalbare kaart werd door de agitatie, die er vanuit conservatieve hoek tegen hem losbarstte. Aan de hernieuwing van zijn kandidatuur kon hij daardoor niet meer ontsnappen. Het is twijfelachtig dat deze tekst ooit echt aan de bestuursleden werd voorgelegd. Ze geeft in ieder geval een goed beeld van het deels nog onverzuilde middenveld van artsen en 'monumenten'-beschermers dat hij verder wilde vernederlandsen en waarbinnen hij voor zichzelf nog een heel belangrijke rol zag weggelegd. Het liep anders.

BESLUIT

In de uitgebreide verzameling in het AMVC-Letterenhuis zitten een aantal met de hand geschreven nota's in een map met de titel *Het ontstaan mijner kandidatuur*, verwijzende naar de electorale strijd van 1912. De krabbels en fragmenten waren blijkbaar bedoeld als voorbereiding voor een toespraak of een wat uitgebreider artikel, helaas andermaal zonder datum. Midden die krabbels staan uitlatingen zoals: *"Het ontstaan mijner kandidatuur: ik heb ze niet gezocht"*, en *"Zo hoop ik dat eens van me zal gezegd worden: dat ik de principen; niet de principen mij hebben gediend."* Of: *"Misbruiken door overdreven zelfverloochening vrees ik minder omdat de zelfverloochening al zo zeldzaam is."* En nog krasser: *"Liefde uit zich in de opoffering."*²⁴ Het kan niet verbazen dat een man met een dergelijke visie op het leven op een bepaald ogenblik zal verzaken aan de glans van het volksvertegenwoordigerschap.

Kortom, Alfons Van de Perre beschouwde in 1919 zijn taak in de parlementaire politiek als ten einde en dat al van voor de verkiezingsstrijd losbarstte, zoals kon worden aangetoond. Dat hij niet van plan was daarmee de Vlaamse beweging te laten vallen – wel integendeel! – is eveneens aangetoond. Hij liep nog over van weloverdachte plannen. Als hij dat uitvoerde, zou hij alvast minder uithuizig moeten zijn en minder moeten reizen. Misschien was dat ook wel de bedoeling. Want – als het even kon – wilde hij *"ook wel iets rustiger te leven"*, schreef hij in de uitvoerige tekst die bedoeld was voor zijn vrienden van de Antwerpse Volksbond.

24. AMVC-Letterenhuis, dossier Alfons Van de Perre, P 345: daarin de map met nota's betreffende *"Het ontstaan mijner kandidatuur"*.

Dit welgevulde leven eindigde in 1925 en bij het graf verwees Van Cauwelaert nog naar de parlementaire carrière van zijn vriend. Dat mandaat werd in 1919 hernieuwd *“maar hij nam op onvoorziene wijze, uit vrijen wil, ontslag”*. Het was een *“plotse terugtocht”* beweerde de Vlaamse voorman.²⁵ In werkelijkheid was dat terugtreden heel wat minder plots en onverwacht. Dat de beweegredenen veelzijdig en complex waren, weten we nu. Net zoals de redenen waarom Van de Perres argumenten destijds liefst binnenskamers werden gehouden.

Luc Vandeweyer (1956) is doctor in de geschiedenis en archivaris bij het Algemeen Rijksarchief. Hij publiceerde over tal van aspecten van de Vlaamse beweging in de Eerste Wereldoorlog, het interbellum en de Tweede Wereldoorlog.

25. *De Standaard*, 9 augustus 1925.

ABSTRACT

Vandeweyer (Luc), Kroniek van een aangekondigd ontslag. Twee opmerkelijke brieven van Alfons Van de Perre betreffende zijn afscheid als volksvertegenwoordiger in 1919, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, LXVI, 2007, nr. 1, pp. 45-63

Luc Vandeweyer, Chronicle of the announcement of a resignation. Two remarkable letters by Alfons Van de Perre concerning his resignation as a Member of Parliament in 1919

In this source publication Luc Vandeweyer analyses the parliamentary career of the physician-politician Alfons Van de Perre and he describes how Van de Perre became a Member of Parliament in 1912 actually against the grain, yet how he apparently did a good job carrying out his duties. During the first elections after the First World War (1919) Van de Perre found that his mandate was renewed, but he handed in his resignation immediately afterwards. According to the familiar historiographical interpretation the abdication of the progressive politician was an act of self-denial, which was prompted on the one hand by health reasons and on the other hand inspired by the will to restore unity within the Catholic political party. On the basis of new and so far unexplored source material the author concludes that the spontaneous decision by Van de Perre to hand in his resignation was above all a strategic choice: in the Parliament, which he did not much enjoy anyway, he could exert less influence on the Flemish movement than via his numerous commitments, which he was now free to take on. One of these was the post of director as well as political commentator of the newspaper *De Standaard*.